

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 9

*Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції
“Україна як геополітична реальність: політика,
економіка, право, духовність”,
м. Київ, МАУП, 21 березня 2013 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2013

Рецензенти: *О. В. Куроченко*, д-р екон. наук, проф.
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.
К. В. Пічик, канд. екон. наук, доц.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 29.05.13)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
М50 МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

Вип. 9: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції
“Україна як геополітична реальність: політика, економіка, право, ду-
ховність”, м. Київ, МАУП, 21 берез. 2013 р. / редкол.: А. М. Подоляка
(голова) [та ін.]. — 2013. — 288 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

Розглядаються питання організації управлінської діяльності, управління персо-
налом в сучасних організаціях, досліджуються актуальні проблеми менеджменту, що
свідчить про активне залучення студентів до проведення наукової діяльності. Це дасть
можливість усім бажаючим ознайомитися із сучасним станом управлінської науки в
Україні.

Для студентів, викладачів і всіх, хто цікавиться менеджментом.

ББК 65.290-2я43

Новальська Н. І. Формування управлінської думки в Україні з другої половини XIX ст. і до початку XX ст.	82	Степахно И. В. Духовный смысл современных экономических отношений	116
Паршина Н. П. Геополітична ідентичність населення України: фактори формування.....	86	Темник І. О. Економіка знань за сучасних геополітичних умов	123
Радченко О. Б. Самолегітимація і суб'єктність як умови геополітичної безпеки сучасного українського суспільства	90	Тімашова В. М. Культурне надбання в сучасному інформаційному суспільстві.....	126
Соколовська К. М. Українська мова як чинник формування духовності нової генерації українців	93	Костюк Т. О. Динаміка змін зовнішньополітичних пріоритетів України і їх вплив на імідж держави у світі	128
Шусть В. В. Соціокультурні аспекти впливу глобалізаційних процесів на українське суспільство	100	Баєв В. В. Формування системи безпеки туристичного підприємства в умовах глобальної нестабільності	131
Подолька С. А. Адміністративні процедури прокурорської діяльності щодо звернення громадян	103	Доносо Варгас Дієго Хосе, Доносо Варгас Сантьяго Феліпе, Доносо Варгас Хавієр Стратегія національної безпеки України в умовах глобалізованого світу	137
Юлдашев С. О. Використання альтернативних методів розгляду економічних спорів за кордоном.....	109	Магеррамзаде Алібала Саттар огли Основні засоби протистояння фінансовій кризі на національному і міжнародному рівні.....	141
Ємельянов А. С. Вексельні правовідносини як самостійний інститут господарського права	111	Астафьева Г. И. Утраченная эмпатия, социальные проблемы, “эмоциональное выгорание” и необходимые решения	149
Лісовський П. М. Феноменологічна редукція духовного капіталу як сенсорно-розумовий акт у конструктивній моделі мудрості: філософсько-політичний вимір.....	113	Бондаренко С. В. Роль громадської дипломатії у національному брендингу України	153
		Вакуленко Н. А. Активізація самостійної роботи студентів-економістів як шлях до запровадження у навчальний процес проекту “Європейський Мовний Портфель для економістів”	155

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 9, с. 93—99

Багатовікова мрія українського народу про державність втілювалась у реальність тільки наприкінці ХХ ст. Здобувши незалежність, народ України у надзвичайно нелегких економічних умовах розбудовує свою державу, яку визнало світове співтовариство. Одним з найважливіших животворящих чинників держави, як відомо, є мова — невід'ємна складова культури народу, вікові традиції якої зараз розвиваються та примножуються.

Українська мова — найдавніша та найяскравіша мова слов'янського світу, пережила останнім часом достатньо швидкий процес оновлення, очищення від впливу російських норм. Лексично багата, граматично упорядкована, з розвиненою системою стилів, невичерпними і різноманітними засобами, науково обґрунтованим правописом — сучасна українська літературна мова заслуговує на те, щоб стати не тільки державною мовою, а й знаряддям духовного і патріотичного виховання нової генерації українців.

У добу національного відродження в Україні зростає суспільне значення української мови — основної ознаки нації, держави. Останнім часом підвищився інтерес не тільки

істориків та мовознавців, а й широких кіл громадськості до проблем функцій української мови в суспільстві, її походження, співвідношення з іншими мовами. Мову Олесь Гончар образно називав “пам'яттю покоління”, адже численні покоління розвивають її, удосконалюють власним життєвим досвідом, пристосовують до нового менталітету, до природного оточення [1].

Історія становлення й формування української мови тривала тисячоліття і була складною та багата страждальною. Відомі українські і слов'янські мовознавці у своїх дослідженнях стверджували, що саме давня Україна була епіцентром поширення слов'янських мов, а найдавнішим серед східнослов'янських діалектів був саме український. Основні елементи української мови, як би тоді її не називали, були започаткованими ще в добу виникнення латинської мови. У V—VII ст. н. е. вона вже окреслила сучасні обриси, про що свідчать стародавні пам'ятки та зіставлення з іншими слов'янськими мовами, наприклад, сербо-хорватською.

Переселенці з давньої України поширювали елементи своєї мови серед слов'янських племен, які осе-

дилися на теренах сучасної Югославії. Ще до створення Київської Русі українська мова охопила великі простори Центрально-Східної Європи.

За часів Антії — України (III—VIII ст. н. е) великого розквіту набула українська писемність: “велесовиця”, “буквиця”, “Іванове письмо”.

Основою нової державної мови був київський діалект — розмовна мова киян, що виникла шляхом тісного переплетіння мови — діалекту полян, засновників Києва, з мовами східних племен. На основі розмовної мови киян виникла і писемна літературна мова Київської Русі, що слугувала потребам держави і церкви. Після прийняття християнства (988 р.) книжною мовою стала староболгарська (церковнослов'янська) мова, яка прийшла на Русь разом з культовими книжками. Створили її брати-місіонери, провідники православ'я Кирило та Мефодій на основі західноболгарської (македонської говірки міста Солуня).

Близько 863 р. вони переклали грецькі церковні книжки рідною їм говіркою, і згодом ця мова в Болгарії поширилась як літературна. Кирило створив слов'янську абетку (кирилицю), пристосувавши грецькі літери до звукового складу рідної мови. Кирилиця лежить в основі і нашого сучасного алфавіту. Деякі вчені вважають, що при створенні нашого письма використовувалося і глаголиця — абетка Київської Русі дохристиянського періоду. Отже, в Київській Русі паралельно розвивалися дві книжні мови: давньоруська, яка була багатою лексично і досконалою синтаксично, і церковнослов'янська. Давньоруською мовою писали ді-

лові папери, робили різні записи на дощечках і берестовій корі, нею проголошували промови на народних вічах, князівських радах, складали уснопоетичні твори, користувалися в щоденному житті [2].

Староболгарська книжна мова була досить близькою до давньоруської, тому наші предки непогано її розуміли. Використовували її не лише у перекладах церковних книг, а й у світській літературі (літописах, повчаннях, “життіях святих”, художніх творах), а також у школах, монастирях тощо. Але, як свідчить Іпатіївський літопис, народне поняття “Україна” існувало паралельно з назвою “Київська Русь”, а поряд з церковнослов'янською мовою, незрозумілою для широких мас, існувало живе народне мовлення.

Після розпаду Київської Русі і давньоруської мови українська мова формується протягом багатьох століть, одночасно з формуванням трьох народів — російського, українського і білоруського. У цей самий час на основі розмовної мови народу формується писемно-літературна мова, яка дістала назву давньоукраїнської. В основі своєї вона церковнослов'янська, але в її тексти дедалі більше входили лексика, словосполучення, граматичні форми живої мови народних мас. Такою мовою надруковано “Апостол” (XVI ст.), “Євангеліє” (1556—1561 рр.), написано світські твори (“Слово про збурення пекла”), сатиричні інтермедії та гумористичні твори. Використовувалась ця мова й у діловодстві, про що свідчать грамоти XIV—XVI ст. — Литовський статут (1529, 1566, 1588 рр.), доку-

менти канцелярії гетьманів, архіви багатьох міст України.

У різних місцевостях України у розмовній мові народу були свої відмінності — в лексиці, вимовленні слів, уживанні граматичних форм, побудові речень тощо. Так, сформувалися діалекти: північний, південно-західний, південно-східний. Наприкінці XVIII — на початку XIX ст. на живому народному ґрунті (на основі полтавсько-київського говору) виникла книжна літературна мова. Зачинателем нової мови був І. П. Котляревський — автор перших великих художніх творів українською мовою. Він перший використав народнорозмовні багатства полтавських говорів і фольклору, за ним виступили поети П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка, Л. Боровиковський, прозаїк Г. Квітка-Основ'яненко, М. Вовчок та ін.

Завершив становлення розмовної мови та започаткував нову українську літературну мову поет Т. Шевченко, який уперше яскраво розкрив красу і силу рідної мови, підніс її на високий рівень суспільно-мовної і словесно-художньої культури, заклавав підвалини для розвитку наукового, публіцистичного та інших стилів літературної мови. У мові творів Т. Шевченка знайшли глибоке відображення і народні сподівання, і народнопоетична творчість [3]. Як наголошував поет:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого,
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!*

Традиції Т. Шевченка у розвитку української літературної мови як

патріотичні демократичні інтернаціональні традиції українського генія продовжили у своїх творах І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, Ю. Федькович, І. Франко, Л. Українка та інші митці слова.

Однак на шляху до національного піднесення і культурного розвитку України протягом віків стояли гнобителі українського народу. Після розпаду Київської Русі аж до нашого часу не було держави, яка б поширювала й утверджувала українську мову на теренах України. Близько 700 років Україну було розчленовано між різними державами. Закарпатська Русь до середини нашого століття входила до складу Угорщини. Галичину і частину Волині загарбала Польща і панувала тут аж до 1939 р. На решті українських земель панувала тоді Литва, відтіснивши з них татаро-монголів. Потім ці землі перейшли під владу Польщі, а пізніше — Росії. Протягом віків на перешкоді вільного розвитку України та її мови стояла політика денаціоналізації, яку проводили польська шляхта, литовські князі, німецькі та угорські завойовники. Вони знищували школи, храми, друкарні, переслідували патріотів, громадських діячів, цвіт української інтелігенції.

Особливо нищівною була на Східній Україні політика російського царату, представники якого повели жорстокий наступ на козацькі вольниці, на політичні, національні, економічні свободи. Так, у 1775 р. розігнали Запорозьку Січ та закрили українські школи при полкових козацьких канцеляріях. А в 1720 р. Петро I видав указ про заборону книгодрукування українською мо-

вою та вилучення з церковних книг українських текстів; за його наказом були закриті Київська та Чернігівська друкарні, суворо заборонено вживати саму назву “Україна”, замінивши її на “Малоросію”. Знищенням Запорозької Січі та козацтва, перетворенням селян на кріпаків, запровадженням російських шкіл в Україні за царювання Катерини II російські царі намагалися придушити волелюбні прагнення українського народу, зруйнувати його мову та культуру [4].

Розвиток української мови, художньої літератури можна поділити на періоди та етапи: література старої доби пройшла шлях від перекладної (богослужбових книг, апокрифів, повістей) до оригінальної літератури (проповідей, житійних сказань, літописів, дружинного епосу).

Найдавнішою писемною пам'яткою є Біблія. Точніше, перша її частина — Вітхий заповіт, написаний старосврейською мовою і створюваний протягом багатьох віків до нової ери. Друга частина Біблії — Новий заповіт належить уже до перших віків нової ери.

Біблія — це своєрідний звіт знань давньоєврейського народу. До неї увійшли міфи, легенди, пісні, притчі, прислів'я... Вона поклала початок більшості літературних жанрів. Євреї, а за ними й усі християни, визнали Біблію священною книгою, і все, що містилося в ній, одержало характер чи статус релігійного канону, оскільки Біблія увібрала в себе історичний досвід, події і традиції древнього народу. Це, по суті, була перша енциклопедія людства, і вплив її на наступні покоління величезний.

Переклади Біблії на національні мови стали звичайним явищем. Молоді народи Європи виявляли в цих перекладах силу і гнучкість своєї мови, збагачували свій словниковий запас, створювали літературну мову. Усе це сприяло росту національної самосвідомості, поширенню книгодрукування, грамотності [5].

З перекладом Біблії пов'язані виникнення і розвиток слов'янської писемності. Творцем удосконаленої слов'янської абетки були Кирило (827—869 рр.) і Мефодій (815—885 рр.), рідні брати з м. Солоні (Македонія). Це слов'янське місто тоді було під візантійським управлінням, де їхній батько обіймав високі посади. Отож рідною мовою генеральських дітей була слов'янська [6].

З прийняттям християнства в 988 р. Київську Русь заповнили грецькі та болгарські книги. Адже писемність мусила задовольняти потреби церкви і держави, які тісно перепліталися. Водночас грамотність швидко поширювалась і на широкі верстви населення.

Перша книга, яка до нас дійшла, Остромирове Євангеліє (1056—1057 рр.), її переписувач — диякон Григорій. Але біблійські книги вже не задовольняли потреб допитливих читачів. Так виникли Апокрифи — біблійні твори, що через якісь причини були вилучені з церковного вжитку.

Історики літератури зараховують письменників до так званих установ вищої школи, які дбали про красу вислову, використовували поетичні образи, красномовство; нижчої школи — писали просто і ясно, дбаючи про зміст.

Дуже цінною пам'яткою старо-українського письменства є “Повчання Володимира Мономаха дітям”, де подається образ діяльної, працьовитої, допитливої людини. Саме таким він хотів бачити свого наступника. Автор закликає синів учитися, як учився їхній дід Всеволод, який вільно володів п'ятьма мовами.

Древньоруське літописання — явище унікальне. “Повість временних літ” — один з найдавніших літописів, що розповідає про історичне минуле нашого народу. Створено літопис на межі XI—XII ст. Це не лише найцінніше джерело з історії Київської Русі, а й видатний твір літератури. У ньому яскраво змальовані події сивої давнини, передано поетичні легенди й перекази нашого народу, розгорнуто живі картини минулого — від заснування Києва аж до часів Володимира Мономаха. Твір має величезне патріотичне, виховне значення. Тут Нестор-літописець об'єднує в одній особі таланти історика, філософа і письменника.

Вершиною культури тих часів, однією із найвидатніших подій в історії Київської Русі стало “Слово о полку Ігоревім”. Навіть коли б нічого не збереглося після нашествия татар, коли б начисто щезли всі історичні свідчення, архітектурні пам'ятки, книги, зшитки, а залишилось лише “Слово”, вже тільки з нього ми змогли б судити про небачений розквіт духовного життя Київської Русі. Це великий твір, який увібрав у себе думки і почуття, надії і тривоги, радості та печалі народу, і ми пишаємось тим, що “Слово о полку Ігоревім” писалось на нашій землі й започаткувало унікальні літературні традиції.

Петро Могила, архімандрит Печерського монастиря у 1644—1645 рр., активно листувався із сановниками Ватикану. Могила висловлював у своїх листах до Папи Римського принципи, завдяки яким можна було б подолати віросповідні труднощі, стати на шлях діалогу християнських церков.

“Требник” та “Катехізис”, видані у Києві під керівництвом Петра Могили, стали зразками текстів, що засвідчували європейську орієнтацію української церкви. Ці книги мали вирішальний вплив на духовну історію України.

Видатний діяч української церкви розумів, що ідею державності неможливо реалізувати без самостійності. Всупереч рішенням світської влади, уособленої гетьманом Богданом Хмельницьким і козацькою старшиною, Петро Могила відмовився присягати російському царю.

Українські ієрархи розцінили вчинок митрополита як духовний заповіт. Майже тридцять років митрополичий престол у Києві очолювали послідовники Могили, утримуючи незалежність українського церковного престолу.

Видатними просвітителями були професори Києво-Могилянської академії: Ф. Прокопович, С. Яворський, М. Козачинський, Г. Кониський. У 1734 р. в академії навчався М. Ломоносов. Вихованцями академії були Є. Славинецький, С. Полоцький, Г. Сковорода, гетьман України І. Самойлович. У XVII ст. філіали академії діяли у Вінниці, Гощі, Кременці, за її зразком були створені колегії у Чернігові (1701 р.), Харкові (1726 р.). У XVIII ст. досвід

Києво-Могилянської академії широко використовувався при організації середніх і вищих навчальних закладів Росії. Вихованці академії зробили значний внесок у розвиток освіти також у Білорусі та Молдові.

Академія діяла до 1817 р. Історичне значення Києво-Могилянської академії полягає в тому, що вона була значним освітнім і науковим центром України, сприяла поживленню культурного життя та зміцненню міжнародних зв'язків.

Про Києво-Могилянську академію сьогодні розповідає президент Національного університету “Києво-Могилянська академія” В'ячеслав Брюховецький: “Я щасливий з того, що вдалося відродити й утвердити Києво-Могилянську академію. Мені не соромно прозвітуватися про те, що я зі своїми однодумцями не прогаяв час даремно, а зробив конкретну справу. Задум був створити на принципово нових засадах вищий навчальний заклад, який став би престижним, який би вирощував справжню національну еліту, котрої нам так бракує. Я вчасно збагнув: визначним політиком не стану, а виростити майбутніх блискучих політиків, економістів, гуманітаріїв нового покоління — ось першочергове завдання. Так постала Києво-Могилянська академія, вона вже є, вона буде” [7].

У наші часи вченими переконливо доведено, що українська поезія XVI—XVIII ст. аж ніяк не була схоластичною, більше того — це був живий нерв складного, важкого, повного трагічних катаклізмів політичного життя українського народу, оскільки саме поезія активно й вчасно реагувала на актуальні події визвольної

боротьби нашого народу, що простяглась у віках і була значною мірою показником стану суспільної думки тієї чи іншої доби.

Явище літописання часу XVII—XVIII ст. називають “козацьким”, тобто воно є витвором Козацької держави, що почала встановлюватися на початку XVII ст. і протривала до знищення інституту гетьманства, розорення Запорозької Січі й перетворення України в провінцію кількох держав — Росії та Польщі, а після розділів Польщі — Австрії.

Наприкінці XVIII ст. прийшла доба національного відродження, доба перемоги українського живого слова. Неперевершеною у цьому аспекті є “Енеїда” (1798 р.) Івана Котляревського та його комедії “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”. Його послідовниками були П. Гулак-Артемовський, Є. Гребінка, В. Гоголь (батько М. Гоголя).

У першій половині XIX ст. втілила національний дух геніальна постать Тараса Шевченка. До свого “Кобзаря” він прийшов через класицизм, сентименталізм і романтизм. Його перша збірка “Кобзар” критиками одразу була названа геніальною, вона відкрила життя народу. Його балади, історичні поеми, вірші, “Думи”, драма “Назар Стодоля” мають найбільшу вагу й для сучасного українського національного життя в умовах незалежності, і не тільки для нашої держави. В українській поезії після Т. Шевченка з'явилося багато імен: П. Куліш, Я. Щоголів, П. Чубинський (автор слів гімну “Ще не вмерла України ні слава, ні воля”), В. Кулик, Л. Глібов, С. Руданський. З драматургів потрібно згадати

М. Старицького, М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого. Але варто зауважити, що в ХІХ ст. найвидатнішими літературними зірками, крім Шевченка, були Іван Франко та Леся Українка. Іван Франко — геніальний письменник, учений, який виступав в усіх літературних жанрах, підніс українську поезію до нових вершин, новатором він був і в прозі.

Протягом історичного шляху становлення української нації не раз українську мову проголошували вмерлою, але вона виживала завдяки тому, що була не лише формою, а й Буттям нації, формувала світовідчуття та світорозуміння, філософію, культуру, мистецтво, менталітет. Подальший розвиток нації неможливий без його мови — як складової духовної культури, тому важливим кроком у розбудові української дер-

жавності на сучасному етапі має бути відродження справжніх духовних цінностей, притаманних прадавнім українцям.

Література

1. *Гончар О.* Вибрані твори. — К., 2007.
2. *Огієнко І.* Українська культура. — К., 1918.
3. *Шевченко Т.* Кобзар. — К., 1992.
4. *Історія козацтва.* Мала енциклопедія. — К., 2006.
5. *Антонович Д.* Українська культура. — К., 1993.
6. *Могила П.* Переклади требників // Матеріали КДА. — Фонд 5. — Сп. 67.
7. *Брюховецький В.* Києво-Могилянська академія. Шляхи становлення. — К., 1995.